

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ФЕНОМЕНУ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ЛІЦЕЮ

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE PHENOMENON OF THE DEVELOPMENT OF THE RESEARCH COMPETENCE OF THE TEACHER OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE LYCEUM

У статті розглянуто результати експериментальної роботи, спрямованої на розвиток дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури ліцею. На узагальнювальному етапі дослідження вирішувались такі завдання: 1) аналіз та узагальнення результатів формувального етапу експериментальної роботи з використанням методів теоретичного аналізу та математичної статистики; 2) формулювання висновків щодо ефективності впровадження авторської методики розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури в системі науково-методичної роботи ліцею; 3) підтвердження або спростування гіпотези педагогічного дослідження. Було здійснено перевірку ефективності розробленої методики розвитку досліджуваної компетентності. Для перевірки або спростування гіпотези застосовано методи математичної обробки та порівняльного аналізу. Статистичні дані підтвердили достовірність результатів проведеного експерименту.

Для педагогічного дослідження обрали послідовний (лінійний) експеримент, у якому взяли участь 320 учителів української мови і літератури. Педагогічний експеримент проводився на базі Гадяцького профільного ліцею імені Т. Г. Шевченка, комунального закладу «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради, Тербовлянського академічного ліцею імені Ярослави Стецько, Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського. Поставлено за мету перевірити ефективність застосування авторської методики розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури в системі науково-методичної роботи ліцею. Під час педагогічного експерименту було проведено констатувальні та контрольні зрізи компонентів дослідницької компетентності: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, креативно-діяльнісного, рефлексивно-оцінювального. Було визначено критерії оцінювання кожного компонента (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний) та його показники. Установлено рівні розвитку досліджуваної компетентності: інноваційно-креативний (високий), системно-дослідницький (достатній), ситуативний (середній), інертний (низький). За результатами формувального експерименту спостерігаємо підвищення рівня розвиненості компонентів дослідницької компетентності.

У підсумку формувального експерименту підтверджено альтернативну гіпотезу (H1), що рівень розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури підвищується за таких педагогічних умов: формування ціннісного ставлення та позитивної мотивації до проведення дослідницької діяльності, забезпечення якісного і сучасного науково-методичного супроводу

з організації дослідницької діяльності здобувачів освіти, створення в ліцеї дослідно-орієнтованого середовища. Робимо висновок, що авторська методика, яка поєднує сучасні підходи до організації науково-методичної роботи в ліцеї та інноваційні форми педагогічної взаємодії з філологами, ефективна. Методологія дослідження передбачає застосування емпіричних методів (педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання, тестування вчителів української мови і літератури (на констатувальному, формувальному етапах дослідження) – для визначення рівня розвиненості відповідних компонентів дослідницької компетентності; праксиметричні (вивчення передового педагогічного досвіду, продуктів діяльності вчителів української мови і літератури, документації ліцею) – для визначення ефективності впливу авторської методики розвитку досліджуваної компетентності; методу педагогічного експерименту – для перевірки педагогічних умов, забезпечення яких сприяє розвитку дослідницької компетентності; методу узагальнення – для підсумків результатів експериментальної роботи; методів математичної статистики – для роботи з емпіричними даними та для проведення обчислень, для перевірки достовірності та об'єктивності експерименту, для підтвердження ефективності розробленої методики. Комплексне використання методів дало змогу простежити динаміку розвиненості компонентів дослідницької компетентності.

Мета статті – проаналізувати результати експериментальної перевірки розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури ліцею, виявити результативність педагогічних умов за допомогою визначення рівнів розвитку дослідницької компетентності на початковому етапі дослідження та вихідному етапі системної науково-методичної роботи в ліцеї, спрямованої на актуалізацію розвитку досліджуваної компетентності; підтвердити достовірність результатів; сформулювати наукові висновки.

Ключові слова: учитель української мови і літератури, дослідницька компетентність, компоненти, рівні розвитку, критерії, констатувальний експеримент, формувальний експеримент, система науково-методичної роботи.

The article examines the results of experimental work aimed at developing the research competence of teachers of the Ukrainian language and literature of the lyceum. At the generalization stage of the research, the following tasks were solved: 1) analysis and generalization of the results of the formative stage of experimental work using the methods of theoretical analysis and mathematical statistics; 2) formulation of conclusions regarding the effectiveness of the implementation of the author's methodology for

УДК [37-051:[811.161.2+821.161.2]]:
[005.336.2:167]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.39>

Сердюк Г.А.,
в.о. директора
Комунального закладу «Чернігівський
обласний науковий ліцей»
Чернігівської обласної ради,
аспірантка
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних
наук України

the development of research competence of teachers of the Ukrainian language and literature in the system of scientific and methodological work of the lyceum; 3) confirmation or refutation of the hypothesis of pedagogical research. The effectiveness of the developed methodology was verified. Mathematical processing and comparative analysis methods are used to test or refute the hypothesis. Statistical data confirmed the reliability of the results of the conducted experiment. For pedagogical research, a sequential (linear) experiment was chosen, in which 320 teachers of Ukrainian language and literature took part. The pedagogical experiment was carried out on the basis of the T.G. Shevchenko Hadyatsky Professional Lyceum, the communal institution «Chernihiv Regional Scientific Lyceum» of the Chernihiv Regional Council, the Terebovlyan Academic Lyceum named after Yaroslav Stetsko, the Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after K. D. Ushinsky. The goal is to check the effectiveness of the author's method of developing the research competence of teachers of the Ukrainian language and literature in the system of scientific and methodological work of the lyceum. During the pedagogical experiment, ascertainment and control sections of the components of research competence were conducted: motivational-value, cognitive, creative-active, reflective-evaluative. Evaluation criteria for each component (motivational, cognitive, activity, reflective) and its indicators were determined. The levels of development of the investigated competence are established: innovative-creative (high), system-research (sufficient), situational (medium), inert (low). According to the results of the formative experiment, we observe an increase in the level of development of the components of research competence. As a result of the formative experiment, the alternative hypothesis (H1) was confirmed, that the level of development of research competence of Ukrainian language and literature teachers will increase under the following pedagogical conditions: the formation of a valuable attitude and positive motivation for conducting research activities, ensuring high-quality and timely scientific and methodological support for the organization of research activities of educa-

tion seekers, creating a research-oriented environment in the lyceum. We conclude that the author's methodology, which combines modern approaches to the organization of scientific and methodological work in the lyceum and innovative forms of pedagogical interaction with philologists, is effective.

The research methodology involves the use of empirical methods (pedagogical observation, questionnaires, interviews, testing of teachers of the Ukrainian language and literature (at the ascertaining and formative stages of the research)) to determine the level of development of the relevant components of research competence; praximetric (study of advanced pedagogical experience, products of activities of Ukrainian language and literature teachers, lyceum documentation) – to determine the effectiveness of the author's methodology on the development of the investigated competence; method of pedagogical experiment – to check pedagogical conditions, the provision of which contributes to the development of research competence; method of generalization – for the summaries of the results of experimental work; methods of mathematical statistics – to work with empirical data and to perform calculations, to check the reliability and objectivity of the experiment, to confirm the effectiveness of the developed methodology. The complex use of methods made it possible to trace the dynamics of the development of the components of research competence.

The purpose of the article is to analyze the results of an experimental test of the development of research competence of teachers of the Ukrainian language and literature of the lyceum, to reveal the effectiveness of pedagogical conditions by determining the levels of development of research competence at the initial stage of research and the initial stage of systematic scientific and methodological work in the lyceum, aimed at actualizing the development of the researched competence; confirm the reliability of the results; formulate scientific conclusions.

Key words: Ukrainian language and literature teacher, research competence, components, levels of development, criteria, ascertaining experiment, formative experiment, system of scientific and methodical work.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Виклики воєнного часу пов'язані з потребою розробити нові механізми взаємодії освіти і науки. Сучасна освіта має компетентнісний характер. Оновлення її змісту визначено завданням розвивати життєво необхідні компетентності здобувачів освіти. Водночас актуалізується потреба професійного розвитку вчителів. У період війни учитель української мови виконує особливу націєтворчу роль, формуючи мовну стійкість здобувачів освіти, розвиваючи їхні пізнавальні інтереси щодо вивчення рідної мови і літератури. Реформа старшої профільної школи активізує функції вчителя-філолога ліцею щодо інноваційних підходів для організації освітнього процесу. Тому розвиток дослідницької компетентності вчителя української мови і літератури сприятиме організації дослідно-орієнтованого навчання здобувачів освіти, активізації дослідницької роботи в ліцеї, науковій комунікації та підвищенню професійної майстерності

вчителя. На початку педагогічного експерименту ми гіпотетично передбачили, що рівень розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури підвищиться за умов формування ціннісного ставлення та позитивної мотивації до проведення дослідницької діяльності, забезпечення якісного і своєчасного науково-методичного супроводу з організації дослідницької діяльності здобувачів освіти та створення в ліцеї дослідно-орієнтованого середовища. Визначаючи рівні розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури на початковому етапі дослідження, ми сформулювали наукові висновки. У програмі дослідження, що виконувала методологічну, методичну, організаційну функції, викладені всі дослідницькі процедури. Експеримент складався з підготовчого, констатувального, формувального та узагальнювального етапів. Вибір діагностичного інструментарію було узгоджено із завданнями кожного етапу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Передумовами для розв'язання проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителя української мови і літератури ліцею є фундаментальні та прикладні дослідження щодо підготовки до здійснення дослідницької діяльності майбутніх учителів української мови і літератури у вишах та вчителів-словесників у системі післядипломної педагогічної освіти. Суспільству потрібні конкурентоспроможні фахівці, здатні самостійно знайти шляхи самореалізації та самовдосконалення [9, с. 8]. Дослідницька компетентність сприяє їх професійному становленню. Сучасні дослідження обґрунтовують зміни в ціннісних орієнтирах та нових соціальних вимірах освіти, що пов'язано з викликами воєнного часу [8]. «Зміна ролі ціннісних орієнтирів в українському державо- й націотворенні, прогресі, євроінтеграції актуалізує мову як запоруку збереження самоідентичності, національного буття» [2, с. 181]. В. Коваль визначає роль учителя-словесника як творчого лідера, засновника освітніх інновацій, розвиненої особистості [4, с. 169]. Погоджуємося з думкою О. Темченко, що «прагнення вчителя до організації педагогічного дослідження ... слугує вагомим стимулом до професійного самовдосконалення, є важливою складовою розвитку творчого потенціалу вчителя-дослідника» [12, с. 460]. Як зазначає В. Новосолова, «дослідницьке навчання актуалізується в умовах реалізації концептуальних засад Нової української школи». Ідеться про «поєднання оптимальних методів формування навчально-дослідницьких умінь, які сприятимуть виробленню навичок самоосвіти впродовж життя» [7, с. 224]. Згодні з висновками Н. Любчак про необхідність єдності теоретичної і практичної готовності здобувачів вищої освіти до організації дослідницької роботи з дітьми [6]. Г. Бондаренко зазначає, що «інтеграція науково-дослідної роботи в навчально-виховний процес передбачає формування у студентської молоді науково-дослідницької компетентності як невід'ємної складової професійної культури майбутніх філологів [1, с. 47]. Окреслюючи шляхи формування дослідницької компетентності здобувачів вищої школи, Н. Карлова, А. Нікітіна «визначають дослідницьку компетентність як таку, що інтегрує інтелектуальну, творчу, ціннісну, мотивувальну її складові частини, а також є передумовою здійснення дослідницької діяльності» [3, 185].

Проаналізовано стан розвитку дослідницької компетентності та основні підходи до підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури в період воєнного стану. Визначено місце дослідницької компетентності вчителя в науково-методичній системі закладів післядипломної освіти. Названо форми, методи, технології розвитку дослідницької компетентності вчителів

рідної мови та літератури [11, с. 211]. Слушною вважаємо думку Б. Луценко, що «науково-методична робота викладача представляє собою наукове дослідження, метою якого є отримання своїх власних, тобто авторських висновків і результатів теоретичного і практичного характеру в галузі викладання конкретної дисципліни і в рамках обраної теми» [5, с. 196].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Узагальнивши результати наукових досліджень, робимо висновок, що проблема розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури ліцею недостатньо досліджена в професійній педагогіці та потребує подальшого наукового розв'язання. Досліджувана проблема набуває актуальності, оскільки активно розбудовується мережа ліцеїв (академічних і професійних) та здійснюється підготовка до пілотування реформи старшої профільної школи. Завдання закладів нового типу – «створити умови для реалізації інтелектуального потенціалу учнів, гарантувати наукову насиченість змісту освіти відповідно до профілю, усіляко сприяти особистісному, інтелектуальному, творчому розвитку» [10, с. 616]. Практичне значення дослідження в тому, щоб створити систему науково-методичної роботи ліцею, що активно сприятиме розвитку дослідницької компетентності вчителя-філолога. Аналіз теоретичного доробку та практики свідчить, що проблема організації та проведення педагогічного експерименту щодо розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури потребує уваги науковців. Тому вважаємо актуальним проаналізувати результати проведеного експерименту як ефективного методу педагогічного дослідження.

Мета статті – проаналізувати результати експериментальної перевірки розвитку дослідницької компетентності вчителів-словесників, порівняти рівні сформованості окремих складників дослідницької компетентності та з'ясувати стан розвиненості дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури на констатувальному та формувальному етапах послідовного педагогічного експерименту, виявити результативність педагогічних умов, підтвердити чи спростувати гіпотезу дослідження та сформулювати висновки.

Виклад основного матеріалу. Мета експериментальної роботи – перевірити результативність розробленої методики розвитку дослідницької компетентності вчителів-філологів. Для оцінки розвитку дослідницької компетентності було розроблено критеріально-діагностичне забезпечення, а саме: критерії розвитку (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), показники кожного критерію та рівні сформованості (інноваційно-креативний (високий), дослідницько-системний (достатній), ситуативний (середній), інертний

(низький). У дослідженні ми виокремили мотиваційно-ціннісний, когнітивний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний компоненти дослідницької компетентності. Тому логічна структура експериментальної перевірки відповідає структурі досліджуваної компетентності. Для діагностування компонентів, кожен із яких досліджувався окремо, було створено авторську методику, що складалася із системи анкет, тестів, методик.

Щоб визначити стан розвиненості дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури, проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, результати якого представлено на рис. 1. Було здійснено порівняльний аналіз кожного зі складників досліджуваної компетентності.

У розвитку мотиваційно-ціннісного компонента переважає ситуативний (середній) рівень (31,9% респондентів). У розвитку когнітивного компонента – ситуативний (середній) рівень, що складає 40% від загальної кількості учасників. Щодо рефлексивно-оцінювального компонента, то в 44,4% учасників експерименту на констатувальному етапі переважає ситуативний (середній) рівень. Багато видів фахової діяльності вчителів-словесників передбачають елементи дослідництва. 32,5% учителів, що мають практичний досвід організації таких видів діяльності, демонструють у розвитку креативно-діяльнісного компонента дослідницько-системний (достатній рівень).

Здійснений аналіз результатів формувального етапу педагогічного дослідження дає змогу зробити висновок про позитивну динаміку в розвитку компонентів досліджуваної компетентності (рис. 2).

У розвитку всіх компонентів дослідницької компетентності переважає дослідницько-системний рівень: мотиваційно-ціннісний компонент – 39,1%, когнітивний – 47,5%, креативно-діяльнісний – 47,5%, рефлексивно-оцінювальний – 44,7%. Найбільший показник інноваційно-креативного (високого) рівня простежується в розвитку мотиваційно-ціннісного компонента (38,8%), креативно-діяльнісного компонента (38,8%), що може бути підтвердженням змін у світоглядно-ціннісних орієнтирах, мотиваційних настановах учителя. Високий показник розвитку креативно-діяльнісного компонента пов'язуємо з ефективністю роботи над розвитком дослідницьких умінь і навичок педагога, системністю науково-методичної роботи та прикладним характером циклу занять «Дослідницький простір філолога».

Порівняльний аналіз розвиненості компонентів дослідницької компетентності представлено в таблиці 1.

Результати аналізу даних на узагальнювальному етапі дослідження підтверджують істотні зміни в рівнях розвитку кожного з компонентів дослідницької компетентності. Щоб підтвердити значущість проведених досліджень, ми використали два методи. Наприклад, критерій кореляції Пірсона було застосовано для вибірки із 30 випадкових респондентів із загальної кількості. Було здійснено перевірку лінійної залежності між двома критеріями. Значення кореляції Пірсона для двох кількісних складових кожного компонента представлено в таблиці 2.

На основі отриманих даних, за яких $r_{\text{exp}} > r_{0,05}$ здійснюється для всіх вихідних результатів, можемо стверджувати, що результати дослідження валідні

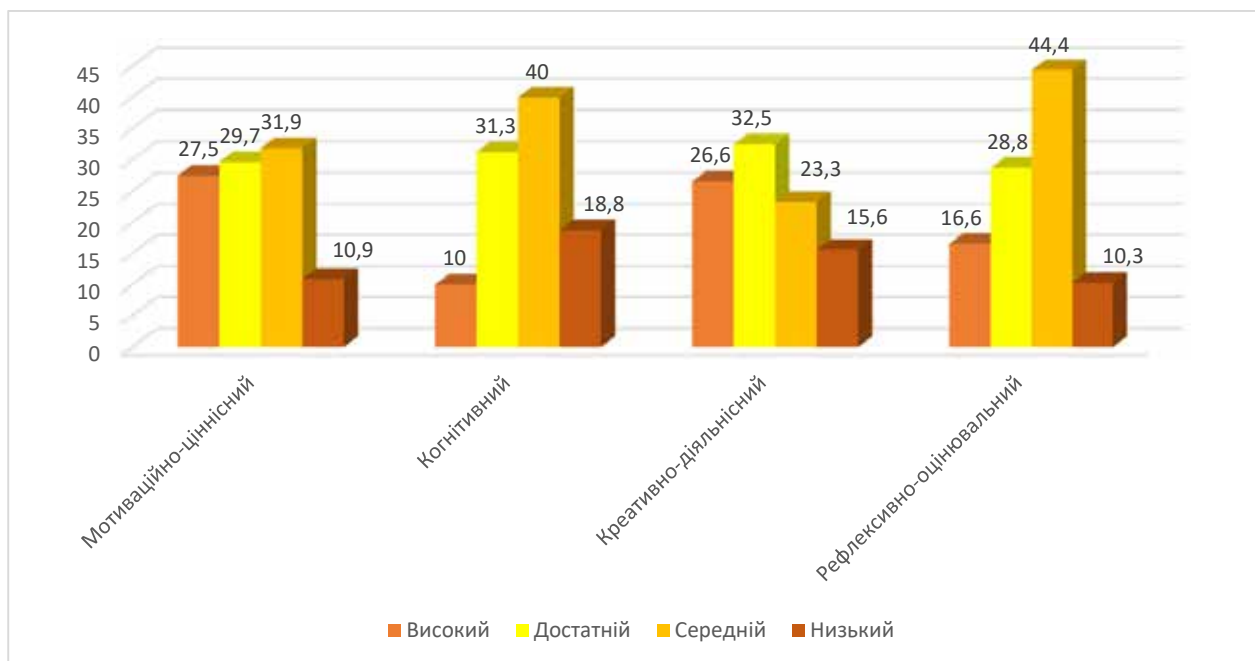

Рис. 1. Результати констатувального етапу педагогічного експерименту (розроблено автором)

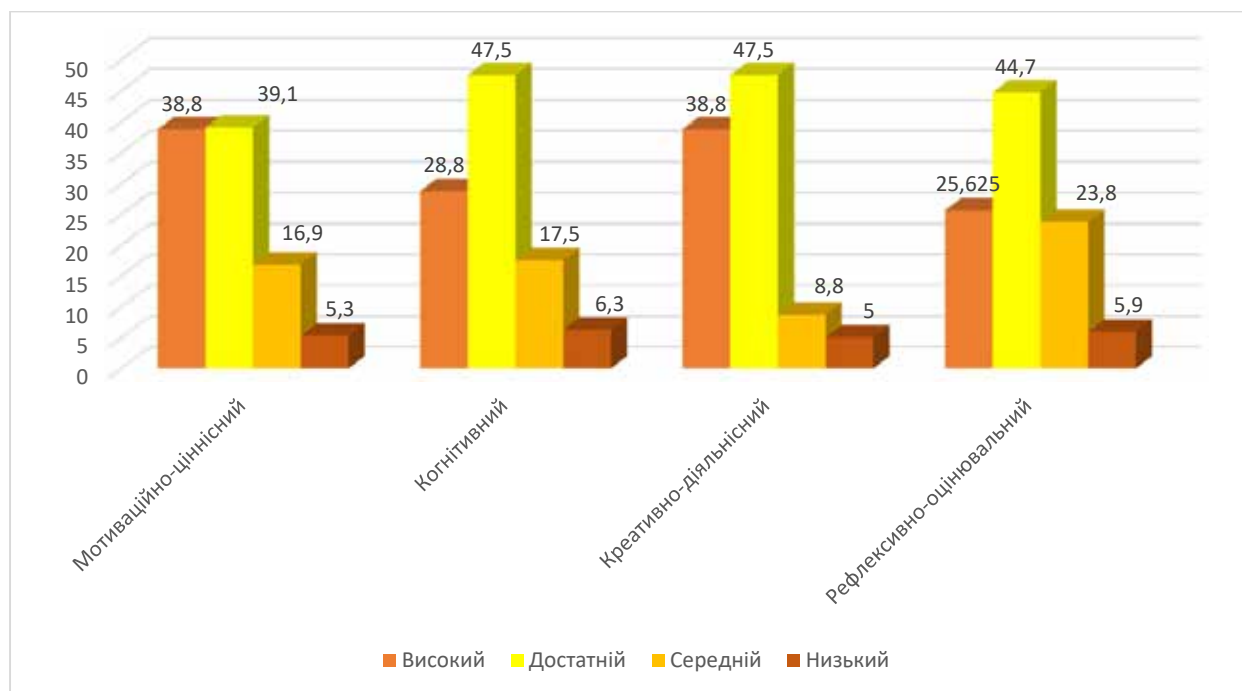

Рис. 2. Результати формувального етапу педагогічного експерименту (розроблено автором)

Таблиця 1

Таблиця результатів педагогічного експерименту

Рівні	Констатувальний етап		Формувальний етап		
	Кількість респондентів, осіб	Відношення до загальної кількості, %	Кількість респондентів, осіб	Відношення до загальної кількості, %	
Мотиваційно-ціннісний компонент					
Високий	88	27,5	124	38,8	+11,3
Достатній	95	29,7	125	39,1	+9,4
Середній	102	31,9	54	16,9	-15
Низький	35	10,9	17	5,3	-5,6
Усього	320	100,00	320	100,0	
Когнітивний компонент					
Високий	32	10,0	92	28,8	+18,8
Достатній	100	31,3	152	47,5	+16,2
Середній	128	40,0	56	17,5	-22,5
Низький	60	18,8	20	6,3	-12,5
Усього	320	100,0	320	100,0	
Креативно-діяльнісний компонент					
Високий	85	26,6	124	38,8	+12,2
Достатній	104	32,5	152	47,5	+15
Середній	81	23,3	28	8,8	-14,5
Низький	50	15,6	16	5,0	-10,6
Усього	320	100,0	320	100,0	
Рефлексивний компонент					
Високий	53	16,6	82	25,6	+9
Достатній	92	28,8	143	44,7	+15,9
Середній	142	44,4	76	23,8	-20,6
Низький	33	10,3	19	5,9	-4,4
Усього	320	100,0	320	100,0	

Розроблено автором

Таблиця 2

Значення кореляції Пірсона для вибірки із 30 випадкових респондентів

Компонент	r_{exp}	$r_{0,05}$	Результат
Мотиваційно-ціннісний	0,396	0,361	Значущий
Когнітивний	0,406	0,361	Значущий
Креативно-діяльнісний	0,563	0,361	Значущий
Рефлексивно-оцінювальний	0,663	0,361	Значущий

Розроблено автором

і значущі для всіх компонентів дослідницької компетентності.

Інший метод, що підтвердив достовірність результатів на початку і в кінці експерименту, – це χ^2 -Пірсона (таблиця 3).

Таблиця 3

Порівняльна таблиця за рівнями розвитку компонентів дослідницької компетентності вчителів УМЛ

Компоненти	χ^2	$\chi^2_{0,05}$	Результат
Когнітивний	87,94	7,815	$\chi^2 > \chi^2_{0,05}$
Креативно-діяльнісний	59,56	7,815	$\chi^2 > \chi^2_{0,05}$
Мотиваційно-ціннісний	31,204	7,815	$\chi^2 > \chi^2_{0,05}$
Рефлексивно-оцінювальний	41,0486	7,815	$\chi^2 > \chi^2_{0,05}$

Розроблено автором

Можемо стверджувати, що для всіх компонентів результати опитування до експерименту і після суттєво відрізняються з достовірністю 95%, яка використовується для педагогічних досліджень. Оскільки рівні розвиненості кожного компонента дослідницької компетентності суттєво змінилися, робимо висновок, що авторська методика організації науково-методичної роботи з учителями української мови і літератури ліцею ефективна. Підтвердженням є коефіцієнти сформованості компонентів дослідницької компетентності на констатувальному та формуальному етапах (таблиця 4).

Визначені в дослідженні коефіцієнти за кожним критерієм на констатувальному та формуальному етапах експерименту значно відрізняються. Після проведення формуального етапу простежується позитивна динаміка в розвитку кожного компонента.

Висновки. Отже, результати експерименту відображають позитивну динаміку в розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури. Робимо висновок, що запропонована система науково-методичної роботи з учителями-словесниками ліцею ефективна. Кожен із компонентів досліджуваної компетентності зазнав змін. Результати діагностувального зрізу

Таблиця 4

Порівняльна таблиця коефіцієнтів сформованості компонентів дослідницької компетентності

Компоненти	Коефіцієнт (констатувальний етап)	Коефіцієнт (формульний етап)
Мотиваційно-ціннісний	0,68	0,84
Когнітивний	0,64	0,84
Креативно-діяльнісний	0,65	0,82
Рефлексивно-оцінювальний	0,67	0,83
Середні коефіцієнти:	Середній коефіцієнт – 0,66	Середній коефіцієнт – 0,83

Розроблено автором

на формуальному етапі засвідчили, що запропонований у рамках дослідження зміст науково-методичної роботи з учителями української мови і літератури орієнтовано на розвиток їхньої дослідницької компетентності. Організована відповідно до авторської методики науково-методична робота в ліцеї та забезпечення відповідних педагогічних умов сприяють підвищенню рівня розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури.

Результати експериментального дослідження ретельно перевірені за допомогою методів математичної статистики. Перспектива подальших досліджень – у розробленні методичних рекомендацій, призначених для вчителів української мови і літератури ліцеїв, методистів, представників адміністрації, студентів філологічних факультетів університетів, спеціалістів системи післядипломної педагогічної освіти. Методичні рекомендації допоможуть структурувати науково-методичну роботу, організувати ефективний методичний супровід розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури, забезпечать активну дослідницьку діяльність у ліцеях відповідно до реалій воєнного часу та реформи старшої профільної школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко Г. П. Формування дослідницької компетентності як чинник удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021, 1(100). С. 46–56. <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-46-56>.
2. Кайдаш А., Хомич В. Соціально-лінгвістичні доміанти підготовки здобувачів освіти в умовах війни. *Scientific Collection «InterConf»*, 2023, 145. С. 181–187. <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/2595>
3. Карлова Н. М., Нікітіна А. В. Основні шляхи формування дослідницької компетентності здо-

бувачів освіти. *The XIII International Science Conference «Perspective of science and practice»*, December 13–15, Amsterdam, Netherlands. 2021. С. 185–188.

Коваль В. Тенденції розвитку компетентнісно зорієнтованої мовної освіти у підготовці майбутніх учителів української мови і літератури. *Збірник наукових праць. Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2022, 1(25). С. 168–178.

Луценко Б. О. Формування професійної компетентності викладача засобами наукової діяльності. *Актуальні проблеми діяльності закладів освіти у контексті формування життєвих перспектив особистості*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. I частина; 24 листопада 2020 р. (м. Київ, м.Кременчук). Кременчук, 2020. С. 195–196.

Любчак Н. М. Формування дослідницької компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: результати експерименту. *Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту*: Матеріали Всеукраїнського науково-методологічного семінару 29 жовтня 2021 р. Київ – Бориспіль: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2021. С. 100–104. <http://umo.edu.ua/materialikonferencij-nimr>

Новосьолова В. І. Особливості формування навчально-дослідницьких умінь учнів на уроках української мови в умовах нової української школи. *Вісник Луганського національного університету*

імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2021. (8 (346) Ч. 1). С. 181–197.

Семенов О. М. Підготовка вчителя української філології в умовах війни: європейські пріоритети та національний досвід. *Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”. 2023. С. 683–711. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-303-3-31>

Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія / О. А. Тітова, П. Г. Лузан, Т. М. Пащенко, І. А. Мося, А. В. Остапенко, О. Ю. Ямковий. Київ: ІПО НАПН України, 2023. 272 с.

Сердюк Г.А. Проектна діяльність як ефективна форма дослідно орієнтованого навчання в наукових ліцеях. *Science and education for sustainable development*. Monograph 50. Publishing House of University of Technology, Katowice, Poland, 2022. S. 616–620.

Сердюк Г. А. Розвиток дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури в умовах воєнного стану. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2023, (91). С. 211–216.

Темченко О. В. Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи*. Монографія Київ, Харків. 2020. С. 456–461.